

žrtvuje najdražje: svojo ženo, tu človek — sploh: Gojko-Vukašin-Uglješa; tam narodna individualnost, tu človeštvo, sklenjeno po vseh individualnostih. Tako je prava umetniška snov nad časom, le nje pojmovanje je vedno v višini kulturne stopinje. Če je narekovala bratom najhujšo žrtev nekdanj vila, danes govori isti glas v duši: od zunanje podobe je ostala današnji dobi samo še misel. V narodni pesmi je Gojkovica mučenica, v naši drami je tragična zmagovavka. Gojkovica mora v žrtvi vsa preminiti, ker njena tragična krivda obseže vse njeno bitje. Lepota sama je, še sebi nerazumljiva; gospoduje vsem, ker jo vsi požeje, Vukašin morilec kakor Uglješa despot in Gojko junak, zida s tremi brati, a kar pozida volja enega, da bi pridobil njo, razdere zavist drugega. Ona je vila, ki se je utelesila v smrtno ženo; da vidi brate složne, žrtvuje samo sebe; v poveličanju same sebe se dvigne nad vse in tedaj premine pod zunanjo sijo. Gojkovico, uzidano Skadru v temelj, doječo skozi okno svojo deco — ubije kamenje graditeljev in Gojko pravi:

Ja imah junak od zlata jabuku,
al jabuka mi u dubinu pala...
O, nikada je pregoreti neću!...

Tu vidimo tedaj vse globlje rešen estetični problem kakor v Dimovičevem „Kraljeviću Marku“. Delo je pisano v prekrasnem jeziku, često pa moti premočno konkretiziranje simbolov; ideje tako postanejo nepesniške in nič več kot retorično deklamiranje v alegoriji; dočim se vse dejanje razvija v mističnem prelivanju personificiranih pojmov, se vsakdanje paralele le preveč nepesniško slišijo. V takih slučajih se izza simbolov zareži politika in ustvarjanje zadiši po rokodelstvu.

France Koblar.

Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914.—1919. Sabrao ih Ferdo Šišić. Zagreb 1920. Naklada „Matice Hrvatske“. Tisak Nadbiskupske tiskare. — 8°. (4) + 330 + (VI) str.

Napisati kolikor toliko izčrpno zgodovino postanka države Srbov, Hrvatov in Slovencev je še nemogoče. Naši domači viri so razmetani in neurejeni, deloma so celo, kot velik del arhiva Narodnega Veča, izginili, inozemski diplomatični arhivi so nam še nedostopni. Treba bo poiskati gradivo v arhivih srbske vlade in vlad entente, treba bo proučiti tudi arhive pri vladah nekdanjih centralnih držav, želimo si memoarjev naših vodilnih mož iz krogov emigracije in onih, ki so zastavili doma svoje sile za naše ujedinjenje. Šele na podlagi vsestransko proučenega gradiva te vrste bo mogoče napisati kritično in po možnosti popolno zgodovino geneze naše države izza leta 1914. dalje. Danes nam še manjka takega gradiva in tudi časovna razdalja ni še ugodna, da bi lahko objektivno premetrili delo onih, ki so polagali temeljne kamene za našo državno stavbo. Kar je pa dokumentarnega gradiva danes že dostopnega in zanimivega tudi za širšo javnost, to nam je zbral Ferdo Šišić v svojih „Dokumentih“. Vkljub fragmentarnosti te zbirke gradiva si vendar že lahko tudi danes predočimo vsaj glavne obrise in pravce, ki so bili merodajni pri delu za našo novo državo. Z manifestom srbske vlade, ki ga je priobčila 25. julija 1914. kot odgovor na znani ultimatum avstro-ogrske vlade, začenja naša zbirka. Dne 24. novembra 1914. je srbska vlada izjavila prvič, da je končni cilj vojevanja osvobodjenje in ujedinjenje vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev. Paralelno z delom srbske vlade, ki je naravno moralo biti nekoliko rezer-

virano, se pojavljajo drugi pokreti za naše ujedinjenje. V Rimu se snidejo še leta 1914. nekateri emigranti, kateri se po nekolikem kolebanju udružijo spomladi leta 1915. v „Jugoslovanski odbor“, z glavnim sedežem v Parizu. Na ramenih tega odbora je slonelo odslej glavno delo za tvorbo naše države. Prvi veliki uspeh lahko beleži Jugoslovanski odbor ob priliki podpisa Krfskega pakta dne 20. julija 1917. S tem se je strnilo doslej paralelno idočo delo srbske vlade in Jugoslovanskega odbora ter načrtalo v velikih obrisih bodočo Jugoslavijo. Ne dolgo pred podpisom Krfskega pakta je tretja akcija, to je ona domača na ozemlju nekdanje monarhije, dobila svoj veliki program leta 1917. v majski deklaraciji dunajskih državnoborskih jugoslovanskih poslancev. Z rapidno silo je raslo domače razdiralno delo v zaledju in ob bojnih črtah ter otvorilo močno podporo onemu za mejami. Revolucijski dnevi pozne jeseni leta 1918. so končno strnili in kronali delo srbske vlade, Jugoslovanskega odbora in do takrat avstro-ogrskih Jugoslovancev. Ženevska deklaracija z dne 9. novembra 1918. je prvi viden zunanji uspeh celokupnega dela za naše ujedinjenje. Toda državnopravnega pomena ta deklaracija še nima. Prej smemo to reči o sklepih podgoriške skupščine, ki je dne 26. novembra 1918. odstavila do takrat vladajočo črnogorsko dinastijo in proglasila ujedinjenje s Srbijo pod Karadjordjeviči. Rojstni dan naše države pa je šele 1. december 1918. Zavirajoče težave, katere je bilo treba premagati, predno je prišlo do znane beograjske adrese in regentovega odgovora nanjo, nam nazorno kažejo novembrske razprave zagrebškega Narodnega Veća. Nekateri dokumenti izza prvih mesecev življenja nove države, tja do otvoritve Narodnega predstavništva dne 16. marca 1919. in pa kot priloge izjave nekaterih naših politikov o ustavi in upravi Jugoslavije zaključujejo Šišićevo zbirko.

To je v glavnem vsebina Šišićevih „Dokumentov“. Historiku, publicistu in politiku bodo dobrodošli kot lahko dostopna skupna zbirka gradiva o postanku naše države, širšemu občinstvu pa kot zanimiva in spomin osvežujoča knjiga na komaj pretekla, zgodovinskih dogodkov polna leta 1914.—1919.

Milko Kos.

Ewald Karl: Dvonožec in druge zgodbe. Naravoslovne pravljice s šestimi slikami. V Ljubljani. Umetniška propaganda. 1920. 186 str.

Te naravoslovne pravljice so zanimiv in lep zastopnik onega leposlovja, ki skuša v prikupni obliki podajati vpogled v naravo, nje snovanje in zgodovino. Torej nekaka znanost v beletristični obliki. Pisane so spretno in tako poljudno, da komaj še zahtevajo kakega posebnega strokovnega znanja, kakor n. pr. „Nevidni“. Uvodna povest, Kukavica, Bukev in hrast so naravnost vzori takega pripovedovanja; spadali bi v naše šolske čitanke. V taki obliki niti morala ne moti, če je podana tako duhovito in zabavno, kakor v „Divjem možu“.

Škoda, da ne moremo pohvaliti tudi prevoda, ki je opravljen z neverjetno naglico in brez pravega pomiselka, kakor se tu in tam zdi. Da prevajavec meša konstrukcije direktnih in indirektnih prašalnih stavkov s pogojnimi, to je hiba, ki jo nahajamo sicer tudi pri naših pislih. Naravnost neodpušljive pa so razne stilistične grozote, kakor n. pr.: „Ti se ja že tako zdiš gospodarjem gozda“ (33); „Pri pravosodnosvetnikovih“ (64); „drugič bi me vaša nestrpnost... naredila čisto nervoznim“ (66); „Nikomur ne predbacivam rad kaj slabega“ (71); „stari hrast ni obdržal pravo“ (127); „moji bratje vsenaokoli potegajo krajšega“ (132).